

ΤΑΞΗ: Β' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Τετάρτη 5 Μαΐου 2021
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- A1. α.** ΛΑΘΟΣ
β. ΛΑΘΟΣ
γ. ΣΩΣΤΟ
δ. ΛΑΘΟΣ
ε. ΣΩΣΤΟ
στ. ΛΑΘΟΣ

A2. Στην αρχή κάθε χρόνου η Βουλή ακολουθούσε μια τυπική διαδικασία δοκιμασίας ίππων και ιππέων. Αν κάποιος από τους ίππους δε βρισκόταν σε καλή κατάσταση, η Βουλή τιμωρούσε τον ιππέα του. Τους δοκιμασμένους ιππείς οι στρατηγοί δεν είχαν την εξουσία να τους τοποθετήσουν στο πεζικό ενώ οι αδοκίμαστοι δεν είχαν το δικαίωμα να στρατεύονται με τους ιππείς. Αν παρ' όλ' αυτά, κάποιος αδοκίμαστος ίππευε, καταδικαζόταν σε ατιμία και δημευόταν η περιουσία του.

B1. Οι Αθηναίοι ήταν φιλόδοκοι και συχνά πήγαιναν στο δικαστήριο ως κατήγοροι ή κατηγορούμενοι. Ως προς το περιεχόμενο, διέκριναν τις δικαστικές υποθέσεις σε δίκες, γραφές και εισαγγελίες. Πιο συγκεκριμένα:

Η **δίκη** (αγών ίδιος) ήταν η ιδιωτική δίκη. Ο ενάγων, δηλαδή ο κατήγορος, εφόσον νόμιζε ότι αδικείται, μπορούσε να κινήσει δίκη, αρκεί να ήταν άνδρας, ελεύθερος, ενήλικας και με πολιτικά δικαιώματα (επίτιμος).

Η **γραφή** ήταν ο πιο συνηθισμένος τύπος δημόσιας δίκης. Σε αυτή και μόνο την περίπτωση, η καταγγελία έπρεπε να υποβληθεί εγγράφως, εξ ου και η ονομασία της (γραφή). Οι δημόσιες δίκες αφορούσαν αδικήματα τα οποία έθιγαν το σύνολο της κοινότητας, όπως π.χ. η προδοσία, η λιποταξία ή η κατάχρηση του δημοσίου χρήματος.

Η **εισαγγελία** ήταν δημόσια κατηγορία ή καταγγελία για σοβαρότατα δημόσια αδικήματα που αφορούσαν την ασφάλεια του κράτους όπως προδοσία ή συνωμοσία.

- B2.** Ο Μαντίθεος ολοκληρώνει την παρουσίαση του ήθους του στον **δημόσιο βίο**, αναφερόμενος εκτενώς στη διαγωγή που επέδειξε κατά την εκτέλεση των στρατιωτικών του καθηκόντων (πρός τοίνυν τὰς στρατείας καὶ τοὺς κινδύνους τοὺς πρὸς τοὺς πολεμίους σκέψασθε οἷον ἑμαυτὸν παρέχω τῇ πόλει).

Όπως είναι γνωστό, οι Αθηναίοι, αλλά και γενικότερα οι αρχαίοι Έλληνες, απέδιδαν ιδιαίτερη σημασία σε αυτή την πτυχή του ανθρώπινου βίου, καθώς διασφάλιζε την ελευθερία, την εθνική κυριαρχία και ανεξαρτησία των πόλεων τους και, κατά συνέπεια, συνέβαλλε καθοριστικά στην ευημερία τους. Γι' αυτό και υπολήπτονταν όσους εκπλήρωναν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις με προθυμία και γενναιότητα.

Ξεκινώντας την αναφορά στον στρατιωτικό βίο του, ο Μαντίθεος ανακαλεί στη μνήμη των βουλευτών τη συμμετοχή της πόλης τους στη μάχη της Αλάρτου.

Πιο συγκεκριμένα, το 395 π.Χ., μια δεκαετία μετά το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου, οι Αθηναίοι συνήψαν στρατιωτική συμμαχία με τους Βοιωτούς, συμπεριλαμβανομένων και των Θηβαίων, προκειμένου να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τον σπαρτιατικό επεκτατισμό. Στο πλαίσιο αυτής της συμφωνίας κλήθηκαν την ίδια χρονιά να αποστείλουν ένα εκστρατευτικό σώμα στην Αλίαρτο της Βοιωτίας, με σκοπό να ενισχύσουν τους συμμάχους τους στην επικείμενη αναμέτρησή τους με τις δυνάμεις του Σπαρτιάτη ναύαρχου Λυσάνδρου (ὅτε τὴν συμμαχίαν ἐποίησασθε πρὸς [τοὺς] Βοιωτοὺς καὶ εἰς Ἀλίαρτον ἔδει βοηθεῖν). Ο Μαντίθεος αναφέρει στους βουλευτές ότι κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής προετοιμασίας για την

αποστολή του εκστρατευτικού σώματος στη Βοιωτία υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας ενός θλιβερού και ηθικά απαράδεκτου φαινομένου: Οι συμπολεμιστές του επεδίωκαν τη θέση του ιπέα, για τη δική τους ασφάλεια, αδιαφορώντας ακόμα και για τις συνέπειες του νόμου.

Στην παράγραφο αυτή, ο Λυσίας κάνει ευρεία χρήση του **αντιθετικού σχήματος**, με σκοπό να εξάρει το ήθος του πελάτη του, το θάρρος και την αυταπάρνησή του, και να τα αντιπαραβάλει προς τη δειλία και τη μικροψυχία ορισμένων συμπατριωτών του. Πιο συγκεκριμένα:

- Οι περισσότεροι συμπολεμιστές του Μαντίθεου ήθελαν να πολεμήσουν ως ιπείς, καθώς η ασφάλεια των ιπέων στη μάχη ήταν δεδομένη σε αντίθεση με εκείνη των οπλιτών (τοῖς μὲν ἰππεύουσιν ἀσφάλειαν εἶναι δεῖν νομίζοντας, τοῖς δ' ὀπίταις κίνδυνον ἡγούμενους) **ενώ** ο Μαντίθεος, αν και ήταν καταγεγραμμένος ιπέας (από τον Ορθόβουλο, ὑπὸ Ὀρθοβούλου κατειλεγμένος ἰππεύειν), μετατάσσεται με δική του πρωτοβουλία στο σώμα των οπλιτών (ἐγὼ προσελθὼν ἔφην τῷ Ὀρθοβούλῳ ἐξαλείψαι με ἐκ τοῦ καταλόγου).
- Οι άλλοι κατατάσσονταν στο ιππικό ακόμη και σε αδοκίμαστους ἵππους, κάτι που ήταν ενάντια στον νόμο (ἐτέρων ἀναβάντων ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀδοκιμάστων παρὰ τὸν νόμον) **ενώ** ο Μαντίθεος θεώρησε πως θα ήταν **ηθικά ανάρμοστο** και **επαίσχυντο** ενώ το πλήθος βρισκόταν σε κίνδυνο, ο ίδιος να στρατευτεί με ασφάλεια, εκμεταλλευόμενος τη θέση του ιπέα που του είχε δοθεί από τον Ορθόβουλο (ἡγούμενος αἰσχρὸν εἶναι τοῦ πλήθους μέλλοντος κινδυνεύειν ἄδειαν ἐμαυτῷ παρασκευάσαντα στρατεύεσθαι).

Μέσα από τα παραπάνω αντιπαρατίθεται η δική του στάση με τη στάση των άλλων Αθηναίων. Υπογραμμίζεται το ήθος του και καταδεικνύεται η ηθική του ανωτερότητα. Τέλος, καλεί τον Ορθόβουλο να καταθέσει για την εγκυρότητα όσων επικαλέστηκε (άτεχνη πίστις).

- Β3α.** α) Ο **Ισοκράτης** θεωρείται ως ο επιφανέστερος εκπρόσωπος της επιδεικτικής ρητορείας.
- β) Ο **Πλάτωνας** θεωρεί ότι δεν μπορεί να χαρακτηρίσει επιστήμη ή τέχνη τη ρητορική.
- γ) Ο **Δημοσθένης** θεωρείται ως ο σημαντικότερος ρήτορας συμβουλευτικών λόγων.

- δ) Ο **Λυσίας** θεωρείται ο κατ'εξοχήν ικανός λογογράφος της κλασικής Αθήνας.
- ε) Ο **Πρωταγόρας** θεωρεί ότι για κάθε ζήτημα υπάρχουν δύο λόγοι (απόψεις) αντίθετοι μεταξύ τους.

B3.β.

1. α
2. β
3. α
4. β
5. α

- B4.α.** 1. δύναμαι = ε) αδυνατώ
2. αίσχρὸς = γ) καλός
3. πολέμιος = α) φίλος
4. ἀναβαίνω = στ) καταβαίνω
5. προσέρχομαι = δ) ἀπέρχομαι
6. δῆλον = η) ἄδηλον

B4.β)

ρηματικοί τύποι	Κατάληξη	ομόρριζα ουσιαστικά
ὄψεσθε	-μα	ὄραμα
Ψευδομένους	-ος	ψεῦδος
Κατειλεγμένος	-ος	κατάλογος
ἡγουμένους	-μών	ἡγεμών

- B5.** Στην παράγραφο 11 του πρωτότυπου κειμένου και στο παράλληλο κείμενο από τον ρήτορα Ισοκράτη παρουσιάζονται οι κακές συνήθειες των νέων Αθηναίων στην εποχή του Μαντιθέου.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2021
Β' ΦΑΣΗ**E_3.ΑΡΛ2Α(α)**

Συγκεκριμένα, ο Μαντίθεος αναφέρει ότι πολλοί νεαροί Αθηναίοι σπαταλούσαν τον χρόνο τους συχνάζοντας σε σκιραφεία ή κυβευτήρια, όπου έπαιζαν ζάρια («κύβους»), και σε καπηλεία, όπου έπιναν ποτά («πότους»). Οι συμποσιαστές συνήθως παρεκτρέπονταν και μεθούσαν με αποτέλεσμα να γίνονται φασαρίες ή και βανδαλισμοί. Γενικά, τα μέρη αυτά ήταν κακόφημα και αποτελούσαν χώρους διαφθοράς και ακολασίας, στα οποία συχνάζαν κοινές γυναίκες («άκολασίας»). Την ύπαρξη πολλών ευκαιριών τέτοιας διασκέδασης τονίζει το πολυσύνδετο «περί κύβους ἢ πότους ἢ [περί] ...». Σ' αυτά τα μέρη πολλοί ήταν οι νεαροί που διέδιδαν ψευδείς φήμες και συκοφαντίες για να βλάψουν ηθικά ενάρετους και ευπόληπτους πολίτες, όπως τον ίδιο («λογοποιοῦντας καὶ ψευδομένους»). Ο Λυσίας στο σημείο αυτό εντάσσει έμμεσα σε αυτούς τους νεαρούς και τους κατηγορούς του Μαντιθέου, επιθυμώντας με αυτόν τον τρόπο να μειώσει το ήθος τους.

Ανάλογη είναι και η εικόνα που παρουσιάζει ο Ισοκράτης. Κυρίως μετά το τέλος του Πελοποννησιακού πολέμου, υπήρξε στην Αθήνα μια έξαρση ακολασίας. Οι νέοι, ειδικά των πλούσιων οικογενειών, επιδίδονταν σε ακολασίες και κατέφευγαν σε απρεπείς τρόπους διασκέδασης, προκειμένου να γεμίσουν το κενό που είχε προκαλέσει στην ψυχή τους η πτώση των ηθικών αξιών της αθηναϊκής πολιτείας. Έτσι, τους βλέπουμε να συχνάζουν είτε σε σκιραφεία – δηλαδή στα «κυβευτήρια», όπου έπαιζαν κύβους (:ζάρια)- είτε στα καπηλεία (:οινοπωλεία, ταβερνεία) είτε σε χαμαιτυπεία με αυλητρίδες. Αυτοί οι αργόσχολοι Αθηναίοι συνήθως ζήλευαν όσους συνομηλικούς τους αφοσιώνονταν στις ασχολίες τους και με αυταπάρνηση κατάφερναν να ξεχωρίσουν σε αυτές. Εξάλλου, η ανωτερότητα του ανθρώπου και η καλή φήμη του κινεί συνήθως τον φθόνο («ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἔμενον ἐν οἷς ἐτάχθησαν, θαυμάζοντες καὶ ζηλοῦντες τοὺς ἐν τούτοις πρωτεύοντας»).

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Όμως δεν ξέρω γιατί πρέπει να σας ενοχλώ περισσότερο χρόνο, απολογούμενος με πολλές λεπτομέρειες για καθένα ξεχωριστά από αυτά που έχουν λεχθεί. Γιατί, αν έχω μιλήσει για τα πιο σημαντικά, για ποιο λόγο πρέπει να ασχολούμαι σοβαρά με τα ασήμαντα, παρόμοια με αυτόν; Εγώ, λοιπόν, κύριοι δικαστές, παρακαλώ όλους εσάς να έχετε για εμένα την ίδια γνώμη που [είχατε] και προηγουμένως. Μη, λοιπόν, μου στερήσετε, εξαιτίας αυτού εδώ, αυτό το οποίο μόνο επέτρεψε η τύχη σε μένα να απολαύσω από τα αγαθά της πατρίδας: ούτε τώρα αυτός, αν και είναι ένας, να σας πείσει να [μου] αφαιρέσετε πάλι αυτά που παλιά όλοι εσείς μου δώσατε με κοινή απόφαση. **Γιατί, κύριοι δικαστές, επειδή η τύχη μας στέρησε τα πιο μεγάλα αξιώματα, η πόλη μας έδωσε με την ψήφο της αυτό το βοήθημα, νομίζοντας πως η τύχη και για τα κακά και για τα καλά είναι κοινή για όλους τους ανθρώπους. Πώς, λοιπόν, δεν θα ήμουν ο πιο δυστυχισμένος, αν, από τη μία πλευρά, εξαιτίας της συμφοράς είχα στερηθεί τα πιο ωραία και τα πιο μεγάλα αγαθά και [αν], από την άλλη, εξαιτίας του κατηγορού έχανα αυτά που η πόλη [μού] έδωσε φροντίζοντας γι' αυτούς που βρίσκονται σ' αυτή την κατάσταση; Με κανέναν τρόπο, κύριοι δικαστές, μην ψηφίσετε έτσι.**

Γ2. Σύμφωνα με τα διδάγματα της ρητορικής τέχνης ο επίλογος (peroratio) είναι το επιστέγασμα του ρητορικού λόγου. Με τον επίλογο συνήθως επιδιώκονται δύο κυρίως σκοποί, η ανάμνηση, που επιτυγχάνεται με μια συντομότητα ανακεφαλαίωση των βασικών θέσεων του λόγου και η παθοποιία που καταλήγει σε προτροπή ή αποτροπή. Χαρακτηριστικά ο Αριστοτέλης στη *Ρητορική* του (III19, 1419b 10) διδάσκει ότι ο επίλογος πρέπει να διαθέτει τον ακροατή ευνοϊκά προς τον ομιλητή και δυσμενώς προς τον αντίπαλο, να περιέχει αυξήσεις ή μειώσεις των επιχειρημάτων, να διεγείρει το συναισθηματικό κόσμο του ακροατή και να περιέχει μια ανακεφαλαίωση των όσων αναφέρθηκαν στον λόγο. **Με αυτό το σκεπτικό, το συγκεκριμένο χωρίο προέρχεται από τον επίλογο του «Υπὲρ Ἀδυνάτου» λόγου του Λυσία.**

Στην αρχή ο αγορητής διαβεβαιώνει ότι δε θέλει να κουράσει τους ακροατές-δικαστές με την ακριβή και λεπτομερή αναίρεση κάθε σημείου της κατηγορίας χωριστά («*κλίαν με ἀκριβῶς ἀπολογούμενον πρὸς ἕνα ἕνα τῶν εἰρημένων ἐνοχλεῖν*») και έτσι προτίθεται να σταματήσει την αγόρευση του. Με αυτόν τον τρόπο προσπαθεί να κερδίσει την εύνοιά τους.

Ακόμη, στο επιλογικό μέρος της ομιλίας του ο ρήτορας αποσκοπεί στην παθοποιία, δηλαδή στον συναισθηματικό επηρεασμό των δικαστών. Ο επίλογος είναι ο «τόπος», όπου εμφανίζονται τα ρητορικά πάθη, οι συγκινησιακές δηλαδή καταστάσεις της ψυχής. Έτσι, ο αδύνατος προσπαθεί να διεγείρει τόσο τη συμπάθεια για τον εαυτό του όσο και το μίσος για τον αντίπαλό του. Για να προκαλέσει τη συμπάθεια, υποδείχνει ότι το επίδομα είναι το μοναδικό *ἀγαθόν* που του επιφύλαξε η μοίρα στην πατρίδα, μια και είναι αποκλεισμένος από τα μεγάλα πολιτικά αξιώματα (*«μη οὐ̄ ... καὶ τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν»*). Επίσης, ηχεί συμπαθητικά, όταν δείχνει κάποιος ότι είναι ή θα είναι δυστυχημένος, εφόσον οι ακροατές δεν εγγυώνται βοήθεια (*«πῶς οὖν οὐκ ἂν δειλαιότατος εἶην ... ἀφαιρεθείην;»*). Από την άλλη, παρουσιάζει τον αντίπαλό του ως έναν άνθρωπο που ασχολείται με ασήμαντα πράγματα και κύριο υπεύθυνο για την όλη κατάσταση. Τέλος, ο αγορητής καταλήγει σε προτροπή/παράκληση προς τους δικαστές να λάβουν ευνοϊκή απόφαση για τον ίδιο (*«μηδαμῶς, ὧ̄ βουλή, ταύτη θῆσθε τὴν ψῆφον»*). Συνοψίζοντας, φαίνεται ότι επίλογος είναι διαμορφωμένος ακριβώς σύμφωνα με τα πρότυπα της ρητορικής τέχνης, όπως τα παρουσίασε ο Αριστοτέλης.

Γ3.α. «...αἱ πόλεις ἐμοὶ ἐψηφίσαντο ταῦτα τὰ ἀργύρια, ἡγούμεναι κοινήν εἶναι τὴν τύχην.....».

Γ3.β. ἐνοχλεῖν= ἐνοχλήσειν

εἶρηκα = λέξω, ἐρῶ

ἀφελέσθαι= ἀφαιρήσεσθαι

ἀφαιρεθείην= ἀφαιρεθήσεσθαι

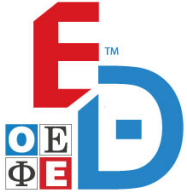
Γ3.γ. ἀκριβῶς=ἀκριβέστατα

πλείω= πολύν

τῶν καλλίστων= τοῦ καλοῦ

μεγίστων=μεγάλου

Γ4.α. Πῶς οὖν οὐκ ἂν δειλαιότατος εἶην, εἰ τῶν μὲν καλλίστων καὶ μεγίστων διὰ τὴν συμφορὰν ἀπεστερημένος εἶην.....:

- Η υπόθεση: εἰ και ευκτική (εἰ... ἀπεστερημένος εἶην)
  - Η απόδοση: δυνητική ευκτική (οὐκ ἂν δειλαιότατος εἶην)
- Ο υποθετικός λόγος δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος

Μετατροπή στην αόριστη επανάληψη στο παρελθόν:

Η υπόθεση: (εἰ και ευκτική) εἰ... ἀπεστερημένος εἶην / ἀποστεροίμην

Η απόδοση = (οριστική παρατατικού) ἦν

Γ4.β. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ οἶδ' ὅ,τι δεῖ λίαν ἀκριβῶς ἀπολογούμενον πρὸς ἕνα ἕκαστον ὑμῖν τῶν εἰρημένων ἐνοχλεῖν πλείω χρόνον:

Εἶναι δευτερεύουσα ονομαστική πλάγια ερωτηματική πρόταση κρίσεως, καθώς εκφέρεται με οριστική «δεῖ» και μερικής αγνοίας, καθώς εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία «ὅ,τι».

Επέχει θέση αντικειμένου του γνωστικού ρήματος οἶδα.

Γ4.γ. τῶν μεγίστων ἀρχῶν ὁ δαίμων ἀπεστέρησεν ἡμᾶς:

ἡμεῖς ἀπεστερήθημεν τῶν μεγίστων ἀρχῶν ὑπὸ τοῦ δαίμονος.